

Encyklopedia Solidarności

<https://encysol.pl/es/encyklopedia/hasla-rzeczowe/44437,Region-Torunski-NSZZ-Solidarnosc.html>
19.05.2024, 10:15

Region Toruński NSZZ „Solidarność”

Hasło wydrukowane w **Tom III**

Region Toruński NSZZ „Solidarność”. Do pierwszych strajków o charakterze ekonomiczno-socjalnym w woj. toruńskim doszło w przedsiębiorstwach transportowych: 18 VIII 1980 w Wojewódzkim Przedsiębiorstwie Komunikacji Miejskiej w Toruniu, 20 VIII w Przedsiębiorstwie Transportowo-Sprzętowym Budownictwa Transbud w Toruniu, 21 VIII w Toruńskim Przedsiębiorstwie Budownictwa Przemysłowego. Po rozmowach z dyrekcją pracę podjęto w nich tego samego lub nast. dnia. Strajki o charakterze solidarnościowym rozpoczęły zakłady kooperujące ze Stoczną Gdańską: od 21 VIII Toruńskie Zakłady Urzędzeń Okrętowych Towimor, na czele KS stanął Edward Strzyżewski, od 26 VIII Pomorskie Zakłady Urzędzeń Okrętowych Warma w Grudziądzu, na czele KS stanął Janusz Bucholc. Nast. dołączyły zakłady spoza branży: od 27 VIII Grudziądzkie Zakłady Przemysłu Gumowego Stomil, od 28 VIII Grudziądzkie Przedsiębiorstwo Budowlane, Fabryka Maszyn Rolniczych Agromet-Unia w Grudziądzu, Pomorskie Zakłady Aparatury Elektrycznej Ema-Apator w Toruniu, Fabryka Urzędzeń Szpitalnych w Chełmnie (strajk 1-dniowy), od 30 VIII Pomorska Odlewnia i Emaliernia w Grudziądzu; in. przysyłały delegacje do KS w Towimorze. W strajkach uczestniczyło co najmniej 9,5 tys. osób. Ponadto w 26 przedsiębiorstwach skierowano petycje do dyrekcji i władz. 30 VIII w Towimorze powstał MKS z przew. E. Strzyżewskim. 1 IX w obecności przedstawicieli 6 zakładów wchodzących w jego skład (Apatora, Towimoru, Warmy, Agromet-Unii, POiE, Fabryki Akcesoriów Meblowych z Chełmna) podpisano porozumienie z delegacją partyjno-administracyjną woj. toruńskiego. MKS przekształcił się w MKZ.

10 IX 1980 w Towimorze na zebraniu 21 delegacji komitetów założycielskich z woj. wybrano prezydium MKZ w Toruniu z

przew. E. Strzyżewskim. 12 IX przedstawiciele grudziądzkich zakładów powołali własny MKZ z przew. Jerzym Przybylskim. Pocz. bardziej skłaniali się do podporządkowania MKZ w Gdańsku, niż w Toruniu. Do 19 XII ukształtowało się 10 MKZ, poza dwoma wymienionymi w: Brodnicy, Chełmnie, Chełmży, Golubiu-Dobrzyniu, Kowalewie Pomorskim, Łasinie, Nowym Mieście Lubawskim, Wąbrzeźnie.

18-25 IX 1980 w cukrowni w Chełmży przeprowadzono ważny strajk dla branży cukrowniczej. Strajkujący otrzymali ponad 30 deklaracji poparcia z całego kraju. 3 X w ogólnopolskim strajku ostrzegawczym wzięły udział załogi 34 zakładów woj. toruńskiego. Strajkowało ponad 20,5 tys. osób, a w co najmniej 17 kolejnych zakładach ogłoszono strajki solidarnościowe. 10 I 1981 pracy nie podjęło ok. 46 tys. zatrudnionych.

21 III 1981 w czasie kryzysu bydgoskiego w Toruniu powołano MKS. Ze względów bezpieczeństwa na czas pogotowia strajkowego siedzibę przeniesiono na teren Apatora. 27 III w 4-godzinny strajku ostrzegawczym wzięło udział 235 zakładów i instytucji w woj.

W III 1981 utworzono Toruński KOWzP. 25 V 1981 w Toruniu „S” wspólnie z NZS Uniwersytetu Mikołaja Kopernika oraz Toruńskim KOWzP zorganizowały Marsz Wolności w geście solidarności z więźniami politycznymi; zakończył się on manifestacją na Starym Rynku.

4-5 VII 1981 odbyła się I tura I WZD Regionu Toruńskiego. Powstał 77-osobowy ZR i 19-osobowe prezydium. Przew. ZR został Antoni Stawikowski, wiceprzew.: Zbigniew Iwanów, Wiesław Jankowski, J. Przybylski. MKZ przekształciły się w podregiony, siedzibą ZR został Toruń. W XI 1981 toruńska „S” liczyła ok. 148 tys. członków w 160 KZ. W I KZD region reprezentowało 15 delegatów, spośród nich w KK znalazło się 2 reprezentantów: A. Stawikowski oraz Mieczysław Kukuła. 11-12 XII 1981 odbyła się II tura I WZD.

W ramach MKZ/ZR Toruń funkcjonowały m.in.: od 21 II 1981 [Ośrodek Prac Społeczno-Zawodowych](#) z kierownik Aleksandrą Kuczyńską; od II Biuro Interwencyjne z kierownik Ewą

Łozińską-Małkiewicz; od III Wszechnica Związkowa; od 16 IV Biblioteka Wydawnictw Niezależnych i Związkowych z kierownik Krystyną Kutą. 28 XI 1981 powstał Klub Rzeczypospolitej Samorządnej Wolność-Sprawiedliwość-Niepodległość. Pocz. siedziba MKZ/ZR Toruń mieściła się przy ul. Bydgoskiej 8, od VIII 1981 przy ul. Adama Mickiewicza 81.

Organem toruńskiej „S” było „[Wolne Słowo](#)” z redaktorem nacz. Wiesławem Cichoniem. Ukazywało się w 2 wersjach: od XI 1980 publicystyczno-informacyjna, a od III 1981 informacyjna z dopiskiem: „Serwis Informacyjny”. Najpopularniejszymi pismami zakładowymi były m.in.: „Elana”, „Motor Odnowy”, „Nić Odnowy”. Wiosną 1981 działalność rozpoczęła Spółdzielnia Wydawnicza Toruńska [Oficyna](#) Niezależna, założona przez: Józefa Domiana, Wiesława Janowskiego, Stanisława Śmigła.

W 2. poł. 1981 „S” zorganizowała 3 masowe akcje protestacyjne. 31 VIII w Grudziądzu odbył się Marsz Protestacyjny, przyczyną był niewyjaśniony napad (15 VIII) na wiceprzew. podregionu grudziądzkiego „S” Jerzego Kuczyńskiego. 22 X w Grudziądzu odbył się Marsz Głodowy, w którym uczestniczyło 9 tys. osób. 28 XI w Toruniu przeprowadzono Marsz Protestacyjny przeciwko łamaniu prawa przez MO i SB, w którym uczestniczyło 29 tys. osób. Przyczyną było pobicie (w nocy 17/18 XI) w Toruniu 2 członków „S” przez „nieznanych sprawców”.

13 XII 1981 kilkusobowa grupa pracowników zorganizowała jednodniowy protest na UMK. 14 XII doszło do ok. 1-godzinnej akcji strajkowej w Warmie i POiE oraz 4-godzinnej w Towimorze. Pracownicy tego ostatniego zakładu ponownie zaprotestowali 18 XII.

XII 1981 - X 1982 w woj. toruńskim internowano łącznie 211 osób. 29 kobiet umieszczono w Ośrodkach Odosobnienia: Bydgoszcz-Fordon, Gołdap, Darłówek; 182 mężczyzn umieszczono w Ośrodkach: Potulice; Strzebielinek, Kwidzyn, Ława, Jaworze. Dodatkowo internowano 6 osób z przeszłością kryminalną oraz b. wojewodę toruńskiego Jana Przytarskiego (Głębokie). Do 22 VII 1982 zwolniono wszystkie kobiety, 10 XII zwolniono ostatnich 9 internowanych, a 3 z pośród nich (W.

Cichoń, Jerzy Grzeszkiewicz, Ryszard Musielak) odsiedziało pełen okres, od 13 XII 1981. W trakcie internowania, albo wkrótce po zwolnieniu 30 osób zdecydowało się na emigrację.

2 II 1982 powstał Rejonowy Komitet Pomocy Osobom Pozbawionym Wolności (Diecezjalny Ośrodek Charytatywno-Społeczny) przy kościele Wniebowzięcia NMP w Toruniu, kierownikiem została Gertruda Przybylska, ze strony kościelnej ks. Józef Nowakowski. Msze w intencji Ojczyzny, które stały się tradycyjnym miejscem spotkań sympatyków związku organizowano: od XII 1982 każdego 16. dnia mies. w kościele Matki Boskiej Zwycięskiej w Toruniu; od 31 VIII 1984 w każdy ostatni dzień mies. w kościele św. Ducha (oo. jezuici) w Toruniu; w Grudziądzu w kościele św. Maksymiliana Kolbego oraz w Chełmnie w kościele Wniebowzięcia NMP. Od 19 XI 1984 co mies. w kościele parafialnym w Górsku, w pobliżu miejsca uprowadzenia ks. Jerzego Popiełuszki, odprawiano msze w intencji kapłana, które szybko zyskały popularność wśród mieszkańców regionu. Od 27 II 1985 co mies. w kościele św. Józefa (oo. redemptoryści) w Toruniu organizowano msze „świata pracy”, w trakcie których gospodarzem był wybrany toruński zakład.

W pierwszych dniach stanu wojennego zatrzymano niemal całość kierownictwa Regionu, co przyczyniło się do powstania w II 1982 Tymczasowego Prezydium ZR z przew. Kazimierzem Nogą. W większych zakładach (m.in.: Toruńskich Zakładach Włókien Chemicznych Chemitex-Elana, Przedsiębiorstwie Geofizyki Morskiej i Lądowej Geofizyka, Towimorze, Apatorze; Fabryce Maszyn Budowlanych Bumar; POiE, Warmie, Stomilu) powstały TKZ. 13-17 III 1982 z inicjatywy Tymczasowego Prezydium ZR odbyła się pierwsza regionalna akcja protestacyjna: wyłączano w domach światła w czasie emisji Dziennika Telewizyjnego.

1 i 3 V 1982 w Toruniu doszło do największych zamieszek w okresie stanu wojennego w regionie. 1 V kilka tys. osób wzięło udział w manifestacyjnym spacerze po Bulwarze Filadelfijskim nad Wisłą, a część z nich przeszła pod pomnik Mikołaja Kopernika na Rynku Staromiejskim. 3 V mieszkańcy uczestniczyli w wieczornych mszach. W obu przypadkach

oddziały ZOMO rozpędziły zgromadzonych. Zatrzymano 288 osób; do kolegium ds. wykroczeń skierowano 221 wniosków; pośród nich m.in. 102 osoby skazano na grzywny (do 5 tys. zł.), natomiast wobec 79 osób orzeczono areszt (do 3 mies.).

27 IV-19 V 1982 nastąpiła największa fala aresztowań. Zatrzymano 12 osób, gł. pracowników Elany. 22 VI zapadł wyrok w procesie „grupy elanowskiej”. K. Noga, Ryszard Pawełczyk, Marek Koper, Mieczysław Partyka zostali skazani na 1,5-3,5 lat pozbawienia wolności; kolejnych 4 skazano na 1-1,5 roku w zawieszeniu; 2 osoby uniewinniono, a sprawy 2 osób wyłączono do odrębnego rozpatrzenia. Łącznie do 31 XII 1982 na mocy dekretu o stanie wojennym w woj. toruńskim wszczęto 38 postępowań przygotowawczych przeciwko 94 osobom; sądy rozpatrzyły 19 spraw, skazując 49 osób; dot. one przede wszystkim kolportażu ulotek.

W zw. z aresztowaniami, które rozbiły Tymczasowe Prezydium ZR, w poł. 1982 kierowanie Regionem przejęły osoby zaangażowane w druk i kolportaż. Powstała struktura zastępcza zwana „ściśłym prezydium” z przew. Janem Hanaszem. 18 V 1983 dokonano kolejnej reorganizacji. Tymczasowe Prezydium ZR przekształcono w Międzyzakładowy Komitet Porozumiewawczy jako organ uchwałodawczy z przew. Bogusławem Perczakim. Powołano RKW jako organ wykonawczy, w skład której weszli działacze „ściśłego prezydium”. Układ ten nie sprzyjał koordynacji działań i pod koniec 1983 rozwiązano MKP. Na czele RKW stanął J. Hasasz, od 1984 R. Musielak, od 1985 Krzysztof Żabiński, w 1987 Krzysztof Dekowski (do rozwiązania RKW w XII 1987). R. Musielak, nast. K. Żabiński byli reprezentantami regionu w TKK. Poza Toruniem ponadzakładowe struktury podziemnej „S” powstały w Grudziądzu. V/VI 1982 zorganizowano Tymczasowe Prezydium Zarządu Podregionu, przekształcone w X 1982 w Tymczasową Miejską Komisję Porozumiewawczą z przew. J. Bucholcem.

Organem regionalnych struktur podziemnych „S” było pismo „Toruński [Informator](#) «Solidarności»” wydawany I 1982-1989 oraz „Kontra. Pismo NSZZ «Solidarność» Regionu Toruńskiego”. W Grudziądzu wydawano podziemny „Biuletyn Informacyjny podregionu Grudziądz Iskra”. Popularnymi

pismami zakładowymi były: „Elana”, „Geofon”, „Pogłos” oraz pisma: „Obecność”, „Inicjatywy”/„Przegląd Pomorski”. Największą podziemną oficyną było [Wydawnictwo Kwadrat](#) założone przez S. Śmigła, funkcjonujące 1983–1989. Opublikowane w nim pozycje stanowiły 70% toruńskiego podziemnego rynku wydawniczego. W 1987 w toruńskiej dzielnicy Wrzosa ruszyła podziemna drukarnia pracująca w technice offsetowej. Przygotowywane tam publikacje sygnowano jako Wydawnictwo Wolne Słowo, nazwa była marką toruńskiej RKW.

Zorganizowano podziemne Radio „S” oraz jedyną w kraju TV „S”. Pierwsze transmisje radiowe odbyły się XI 1982 – VIII 1983. Nadajnik podczepiano do balonów i wypuszczano nad miastem. Wyemitowano 4 audycje, najdłuższa trwała 21 min. VI – XI 1984 ekipa S. Śmigła nadawała z mieszkań umieszczonych w wysokich budynkach (3 emisje). Audycje transmitowano na częstotliwości tv, nakładając dźwięki audycji na dźwięk oryginalny. Dwukrotnie w IX 1985 na wizji tv nadano sygnały tekstowe o antyreżimowej treści, nawołujące m.in. do bojkotu wyborów do Sejmu PRL. Zaangażowani w przedsięwzięcie byli: J. Hanasz, Zygmunt Turło, Leszek Zaleski, Piotr Łukaszewski.

Od wiosny 1983 do jesieni 1985 działały grupy ulotkowe zorganizowane przez W. Cichonia; 20–25 osób, podzielonych na 5 zespołów. Apelowano m.in. o bojkot wyborów do rad narodowych w 1984 i do Sejmu PRL w 1985.

II – III 1984 specjalna grupa operacyjno-śledcza do zwalczania podziemia politycznego porwała w Toruniu 4 osoby zw. z „S”: Piotra Hryniewicza, Zofię Jastrzębską, Antoniego Mężydłę, Gerarda Zakrzewskiego. Porwanych nie udało się nakłonić do współpracy ani też zdobyć informacji o drukarniach i działaniach liderów związku. Niemniej skutecznie zastraszone środowisko toruńskiej „S”.

W I 1985 opublikowano program RKW *Budować Gotowość*. Stanowił ważny głos w dyskusji dot. przyszłej działalności podziemnego związku. Najważniejszym był postulat budowy niezależnego społeczeństwa obywatelskiego. Po 13 XII 1981 nadal funkcjonowała Wszechnica Związkowa, a od XI 1985

działalność zainauguował Chrześcijański Uniwersytet Robotniczy im. kard. Stefana Wyszyńskiego. 1 II 1986 uruchomiono Regionalny Fundusz Pomocy dla Więźniów Politycznych i ich Rodzin. Od 1988 spotkania ze znanymi opozycjonistami odbywały się w ramach Klubu Myśli Politycznej.

Amnestia z VII 1986 objęła 6 więźniów politycznych z woj. toruńskiego: Bogusława Andruchowicza, Grzegorza Kota, J. Hanasza, P. Łukaszewskiego, L. Zaleskiego, Jana Koziołka.

2 VI 1987 do Sądu Wojewódzkiego w Toruniu wpłynęły wspólnie wnioski o rejestrację 3 KZ powstałych w Geofizyce, Elanie i Toruńskiej Przędzalni Czesankowej Merinotex. Inicjatywa zapoczątkowała ujawnianie podziemnej „S” w woj. i odbudowę związku.

30 XII 1987, po rozwiązaniu RKW powstała w Toruniu jawnie działająca RKK w składzie: przew. A. Stawikowski (reprezentował Region Toruński w KKW), Stanisław Czuszel, Andrzej Kędziński, Władysław Krypel, R. Musielak, G. Przybylska, Krystyna Sienkiewicz, S. Śmigiel, Henryk Wojnowski. Pomimo wezwań RKW wiosną i latem 1988 w woj. toruńskim z powodu problemów organizacyjnych odradzającej się „S” nie doszło do strajków. Przeprowadzono tylko akcję ulotkową i zbiórkę pieniędzy dla represjonowanych.

18 IV 1989 w Toruniu powstał KO na czele z A. Stawikowskim. W KO przy Przew. „S” L. Wałęsie przedstawicielami Regionu Toruńskiego zostali: A. Stawikowski, członek komisji reform politycznych oraz Andrzej Tyc – członek komisji stowarzyszeń i organizacji. W wyborach VI 1989 z listy KO posłami zostali K. Żabiński, Jan Wyrowiński i Wiktor Kulerski; senatorami Alicja Grześkowiak i Antoni Dembiński.

20 XI i 13 XII 1989 w Toruniu odbył się II WZD, w którym udział wzięło 287 delegatów. Powstał 32-osobowy ZR z przew. R. Musielakiem. W II KZD region reprezentowało 8 delegatów. W XI 1989 toruńska „S” liczyła 31 tys. członków w 276 KZ. Utworzono 7 podregionów: Brodnica, Chełmno, Golub-Dobrzyń, Grudziądz, Nowe Miasto Lubawskie, Toruń,

Wąbrzeźno. Odrodzony Region funkcjonował do VIII 2006, wówczas doszło do rozszerzenia obszaru działania o teren b. Regionu Kujawsko-Dobrzyńskiego (z siedzibą we Włocławku) oraz przyłączenia „S” Inowrocław. Nastąpiła zmiana nazwy na Region Toruńsko-Włocławski.

1980–1981 SB w Toruniu rozpracowywała struktury związku w ramach SO krypt. Skorpion („S” w Toruniu) oraz krypt. Kameleon („S” w Grudziądzu). Przew. ZR „S” A Stawikowskiego rozpracowywano m.in. w ramach SOR krypt. Sputnik. Po 13 XII 1981 rozpracowywanie podziemnej „S” prowadzono w ramach SOS krypt. Elita, Bumerang i Walkiria. 1983–1989 rozpracowania skupiono w SOR krypt. Hydra.

Przemysław Wójtowicz

[Region Toruński, Toruń](#)

[Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)

[Zgłoś błąd](#)